

**ArcheoPro Archeologisch rapport
Nr 939**

**Rotonde, Berg en Terblijt
Gemeente Valkenburg a/d Geul
Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O);
Bureauonderzoek en karterend booronderzoek**

Rob Paulussen
Joep Orbons

September 2010

ArcheoPro

ArcheoPro Archeologisch rapport Nr 939

Rotonde, Berg en Terblijt Gemeente Valkenburg a/d Geul Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O); Bureauonderzoek en karterend booronderzoek

Colofon

Opdrachtgever: DHV, Postbus 302, 6199 ZN Maastricht Airport
Status: versie 27-09-2010

Projectcode : 09-067-S Rotonde, Berg en Terblijt
Bestandsnaam : ArcheoPro, Rotonde, Berg en Terblijt, 2010 09 27
Opgesteld conform KNA 3.1
Archis onderzoeksmelding (CIS nummer): 34660
Bevoegd gezag: Gemeente Valkenburg a/d Geul
Opslagplaats documentatie: Provincie Limburg

Auteur: Rob Paulussen, Joep Orbons
Projectleider : Rob Paulussen
Projectmedewerkers: Rob Paulussen, Walther van der Coelen
Onderaannemers: nvt
Autorisatie: Drs. R.P. Exaltus; senior-archeoloog

ISSN : 1569-7363

Uitgegeven door Souterrains, Partner of ArcheoPro
© Copyright 2008 Souterrains, Maastricht

Souterrains, Partner of ArcheoPro

Holdaal 6
NL 6228 GH Maastricht
Nederland

Tel : 0(0 31) 43 3672586
Fax: 0(0 31) 43 3672585
Mobiel: 0(0-31) 6-15 071 366

BTW: NL.1575.24.541.B01
e-mail: j.orbons@souterrains.nl
www.souterrains.nl

Kamer van Koophandel Zuid Limburg: 14066883
Postbank: 8980640
IBAN: NL29PSTB0008980640 BIC/ Swift: PSTBN L21

Inhoudsopgave:

Samenvatting.....	4
1 Inleiding.....	5
1.1 Algemeen.....	5
1.2 Locatiegegevens:.....	5
1.3 Onderzoek.....	5
2 Bureauonderzoek.....	8
2.1 Methode en bronnen.....	8
2.2 Geo(morfo)logie en bodem.....	9
2.3 Archeologie.....	13
2.4 Informatie amateurarcheologen.....	14
2.5 Historie.....	16
2.6 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel.....	21
2.7 Onderzoeksstrategie.....	22
3 Veldonderzoek.....	23
3.1 Verrichte werkzaamheden.....	23
3.2 Resultaten en interpretatie booronderzoek.....	23
4 Conclusies en aanbevelingen (selectieadvies).....	25
Verklarende woordenlijst.....	26
Archeologische tijdschaal.....	26
Bronnen.....	26
Literatuur.....	27
Bijlage 1: Boorbeschrijving.....	28

Samenvatting

Op 21 april 2009 is door ArcheoPro een Inventariserend Veldonderzoek Overig (IVO-O) uitgevoerd op een terrein aan de Rotonde, Berg en Terblijt.

Het archeologisch onderzoek betrof een Inventariserend Veldonderzoek Overig (IVO-O) met bureaustudie. Bureauonderzoek heeft tot doel om op basis van beschikbare informatie te komen tot een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel. Het Inventariserend Veldonderzoek heeft vervolgens tot doel om het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel te toetsen door middel van veldwaarnemingen. Hiermee kan de vraagstelling beantwoord worden of binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn en of deze vervolgonderzoek en/of planaanpassing vereisen.

Volgens het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel geldt voor het plangebied een middelhoge verwachting voor wat betreft de aanwezigheid van archeologische resten daterend vanaf het neolithicum tot en met de nieuwe tijd. Voor resten uit het paleolithicum en het mesolithicum geldt een lage verwachting

Om de kans op het aantreffen van archeologische indicatoren zo groot mogelijk te maken zijn binnen het plangebied 7 boringen gezet met behulp van een megaboer. Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat binnen het plangebied een radebrikgrond met een kenmerkende Bt-horizont aanwezig is maar dat deze bodem tot diepte variërend van 1,1 tot 0,55 meter beneden maaiveld verstoord is. Deze verstoring blijkt uit de aanwezigheid van recente, grove bouwpuininsluitels en van brokken humusrijke leemgrond. De gemiddelde verstoringsdiepte bedraagt 77 cm. Tijdens de boorwerkzaamheden zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Gezien de verstoring van de bodem en het ontbreken van archeologische indicatoren geven de resultaten van het onderzoek geen aanleiding om ter plaatse van het plangebied archeologisch vervolgonderzoek te adviseren. Evenmin zijn tijdens het onderzoek archeologische resten aangetroffen waarmee tijdens de verdere planvorming of bij de uitvoering van de geplande werkzaamheden op voorhand rekening zou moeten worden gehouden. Wel wordt aanbevolen om indien mogelijk, tijdens een eventuele doorgraving van het cunet van de N590 de bodemopbouw onder het bestaande wegdek te registreren. Op basis van een dergelijke profielstudie kan mogelijk inzicht worden verkregen in de oorspronkelijke aanleg van de Rijksweg.

In verband met het volledig ontbreken van archeologische indicatoren binnen het plangebied, zijn de KNA-onderdelen *Waardestelling en Selectieadvies*, in dit rapport niet nader uitgewerkt.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

- Opdrachtgever: DHV, Postbus 302, 6199 ZN Maastricht Airport
- Geplande ingrepen: Reconstructie van het kruispunt Grote Straat – Rijksweg N590 door de aanleg van een verkeersrotonde (zie figuur 2). De maximale verstoringsdiepte bedraagt circa 1 meter -mv.
- Datum uitvoering veldwerk: 21 april 2009
- Archis onderzoeksmelding (CIS nummer): 34660
- Opgesteld conform KNA 3.1.
- Bevoegd gezag: Gemeente Valkenburg a/d Geul
- Bewaarplaats vondsten: Provincie Limburg
- Bewaarplaats documentatie: Provincie Limburg

1.2 Locatiegegevens:

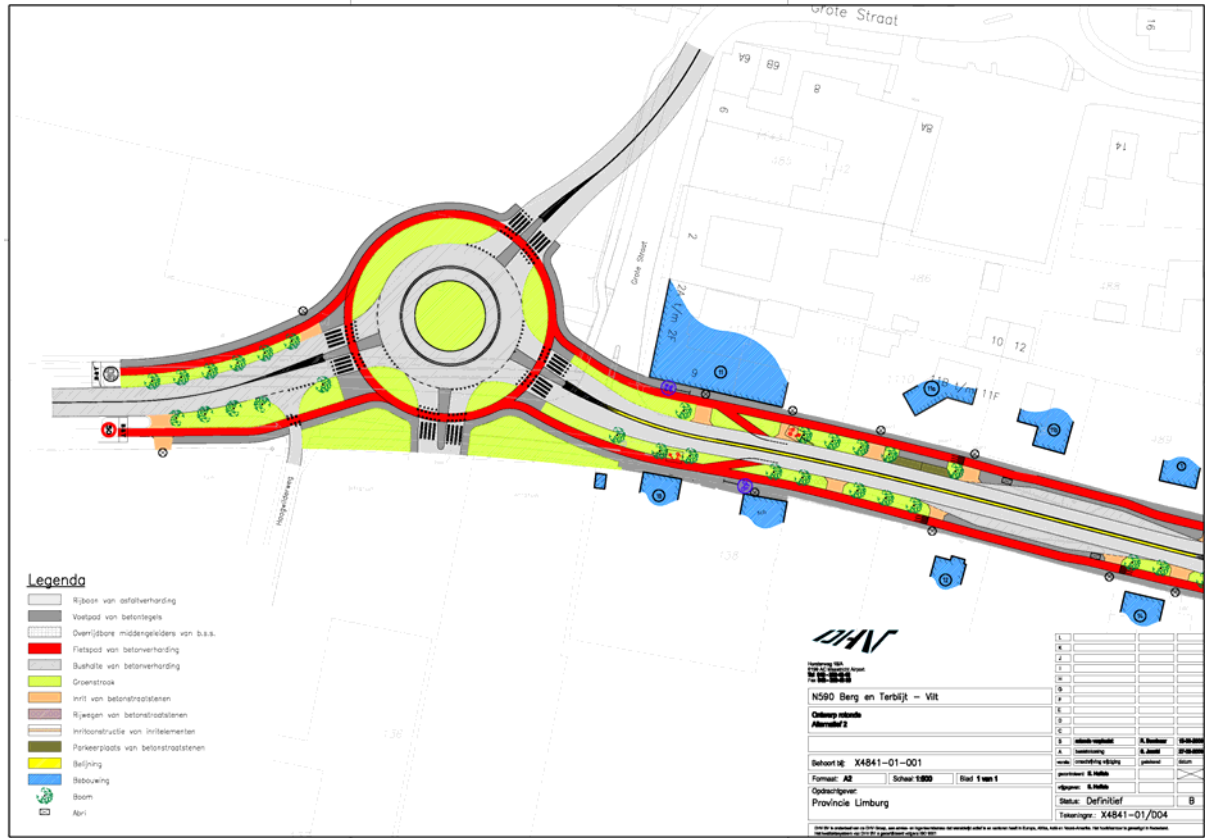
- Provincie: Limburg
- Gemeente: Valkenburg a/d Geul
- Plaats: Berg en Terblijt
- Toponiem: Berg
- Globale ligging: Aan de kop van de Rasberg, juist aan de westrand van Berg en Terblijt
- Hoekcoördinaten plangebied:
 - o 182.256 / 319.103
 - o 182.241 / 319.041
 - o 182.130 / 319.044
 - o 182.191 / 319.083
- Oppervlakte plangebied: 0,35 ha
- Eigendom: Particulier
- Grondgebruik: Grasland
- Hoogteligging: ± 122 m +NAP
- Bepaling locaties: GPS Garmin, meetlinten
- Onderzoeksgebied bureauonderzoek: Cirkel met een straal van één kilometer rond het centrum van het plangebied.

1.3 Onderzoek

Op 21 april 2009 is door ArcheoPro een Inventariserend Veldonderzoek Overig (IVO-O) uitgevoerd op een terrein aan de Rotonde, Berg en Terblijt.

Het archeologisch onderzoek betrof een Inventariserend Veldonderzoek Overig (IVO-O) met bureaustudie. Bureauonderzoek heeft tot doel om op basis van beschikbare informatie te komen tot een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel. Het Inventariserend Veldonderzoek heeft vervolgens tot doel om het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel te toetsen door middel van veldwaarnemingen. Hiermee kan de vraagstelling beantwoord worden of binnen het plangebied archeologische waarden aanwezig (kunnen) zijn en of deze vervolgonderzoek en/of planaanpassing vereisen.

ArcheoPro voert haar onderzoeken uit conform de hiervoor vastgelegde normen en richtlijnen en is door de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) vergunning verleend tot het verrichten van bepaalde archeologische werkzaamheden in het kader van het doen van opgravingen, bestaande uit prospectie door middel van booronderzoek.

Figuur 2: Plankaart voor het plangebied

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode en bronnen

Tijdens het bureauonderzoek wordt door de bestudering van beschikbare bronnen, kennis vergaard omtrent de bodem en geologie van het onderzoeksgebied en de hierin bekende en te verwachten archeologische waarden.

Aan de hand van de resultaten van het bureauonderzoek kan de beste aanpak voor het veldonderzoek worden bepaald.

Hierbij zijn de volgende bronnen geraadpleegd (voor bronvermelding; zie ook literatuurlijst, dit geldt ook voor de kaarten die in de tekst opgenomen zijn):

- Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)
- Archeologische MonumentenKaart (AMK)
- ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS)
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
- De geschiedenis van het Zuidlimburgse cultuurlandschap, J. Renes 1988
- Landschappen van Maas en Peel, J. Renes, 1999
- Bodemkaart 1:50.000
- Geomorfologische kaart 1:50.000
- Geologische kaart 1:50.000
- Tranchotkaart 1805
- Kadastrale minuutplan met aanwijzende tafels, 1830
- Grote historische atlas van Nederland 1:50.000 1838-1857 (Deel zuid)
- Grote historische topografische atlas van Nederland, provincie Limburg 1:25.000 1894-1926
- Atlas van topografische kaarten Nederland 1955-1965, 1:50.000
- Kappittelkaart uit 1752

Figuur 3: Luchtfoto met daarop rood omljnd het onderzoeksgebied.

2.2 Geo(morfo)logie en bodem

Het plangebied ligt binnen het Zuidlimburgse lössgebied op de noordrand van het zogenaamde Plateau van Margraten. Het Plateau van Margraten is een relatief vlak erosieterras van de Maas dat wordt begrensd door de dalen van de Geul in het noorden, de Gulp in het oosten en de Maas in het westen.

De ondergrond bestaat uit zeer dikke pakketten grof Maasgrind en –zand, afgezet tijdens het Midden-Pleistoceen (afzettingen van St. Geertruid, behorende tot de formatie van Sterksel; ca. 900.000 jaar BP). Deze fluviaatle terrasafzettingen zijn tijdens de laatste ijstijd (het Weichselien; 75.000-10.000 jaar BP) afgedekt met een pakket eolische löss (leem) behorende tot de afzettingen van Schimmert, formatie van Boxtel. De dikte van het lösspakket kan plaatselijk meer dan 10 meter bedragen maar varieert sterk mede als gevolg van erosie. Onder het Middenpleistocene Maasgrind en –zand liggen mariene zand en kleizafzettingen uit het Tertiair (formatie van Tongeren; 38-34 miljoen jaar BP) en kalksteen uit het Boven-Krijt (formatie van Maastricht; ca. 65 miljoen jaar BP).

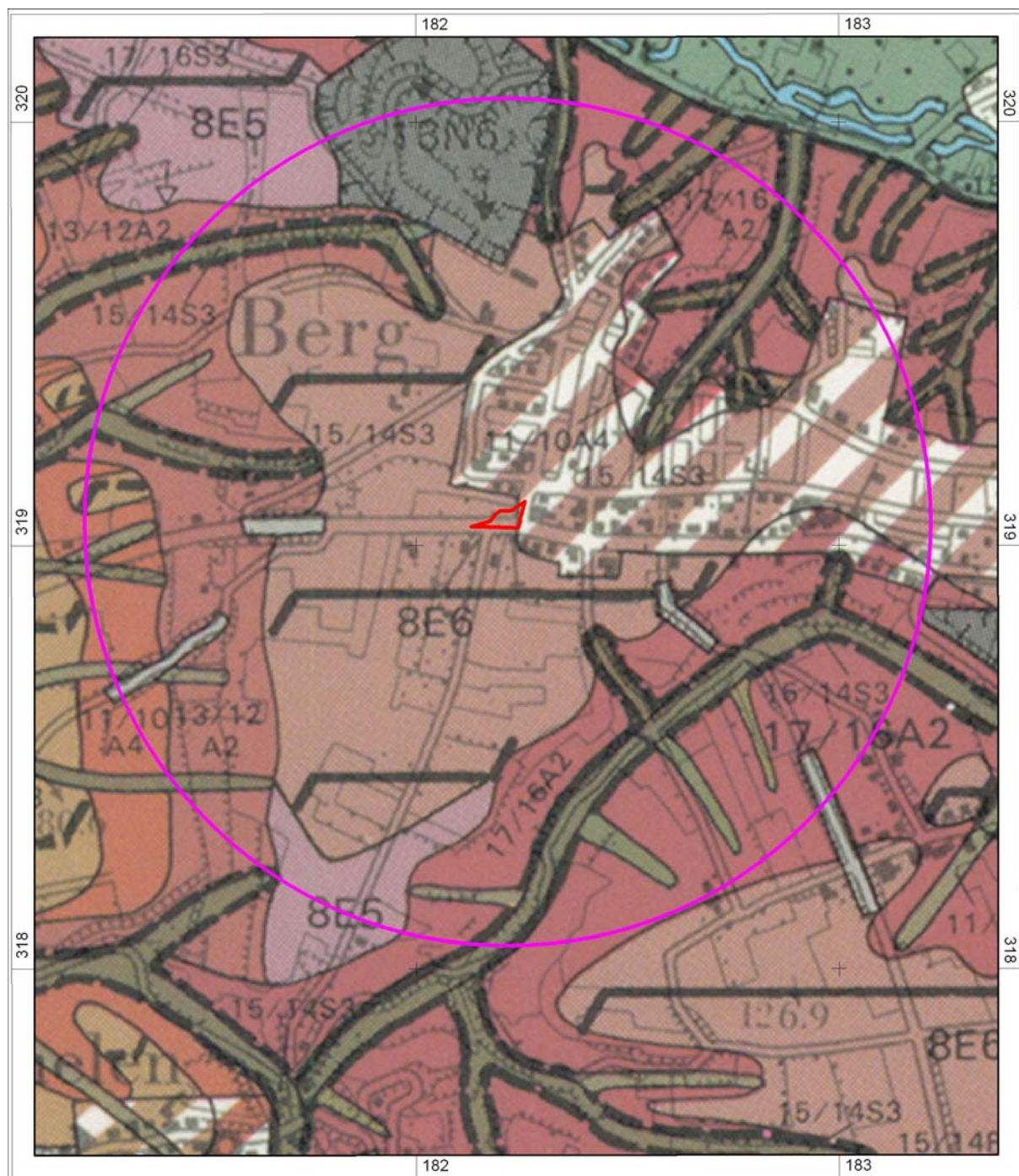
Het reliëf van het Plateau van Margraten wordt vooral bepaald door de zogenaamde droogdalen. Deze zijn in eerste instantie ontstaan onder periglaciale omstandigheden gedurende de laatste fase van de laatste ijstijd en zijn vervolgens verdiept onder invloed van door ontbossing veroorzaakte erosie gedurende het Holoceen. Centraal op het plateau ontbreken deze droogdalen of zijn ze zeer ondiep en vlak; meer naar de randen zijn ze meestal diep ingesneden en vaak asymmetrisch van vorm.

In de oorspronkelijke glaciële lössleem op de plateaus, zijn gedurende het Holoceen zogenaamde brikgronden ontstaan met een kenmerkende roodbruine, relatief lutumrijke B-horizont. In de door erosie gevormde secundaire löss, het zogenaamde colluvium, worden polder- en ooivaaggronden zonder duidelijke B-horizont, aangetroffen.

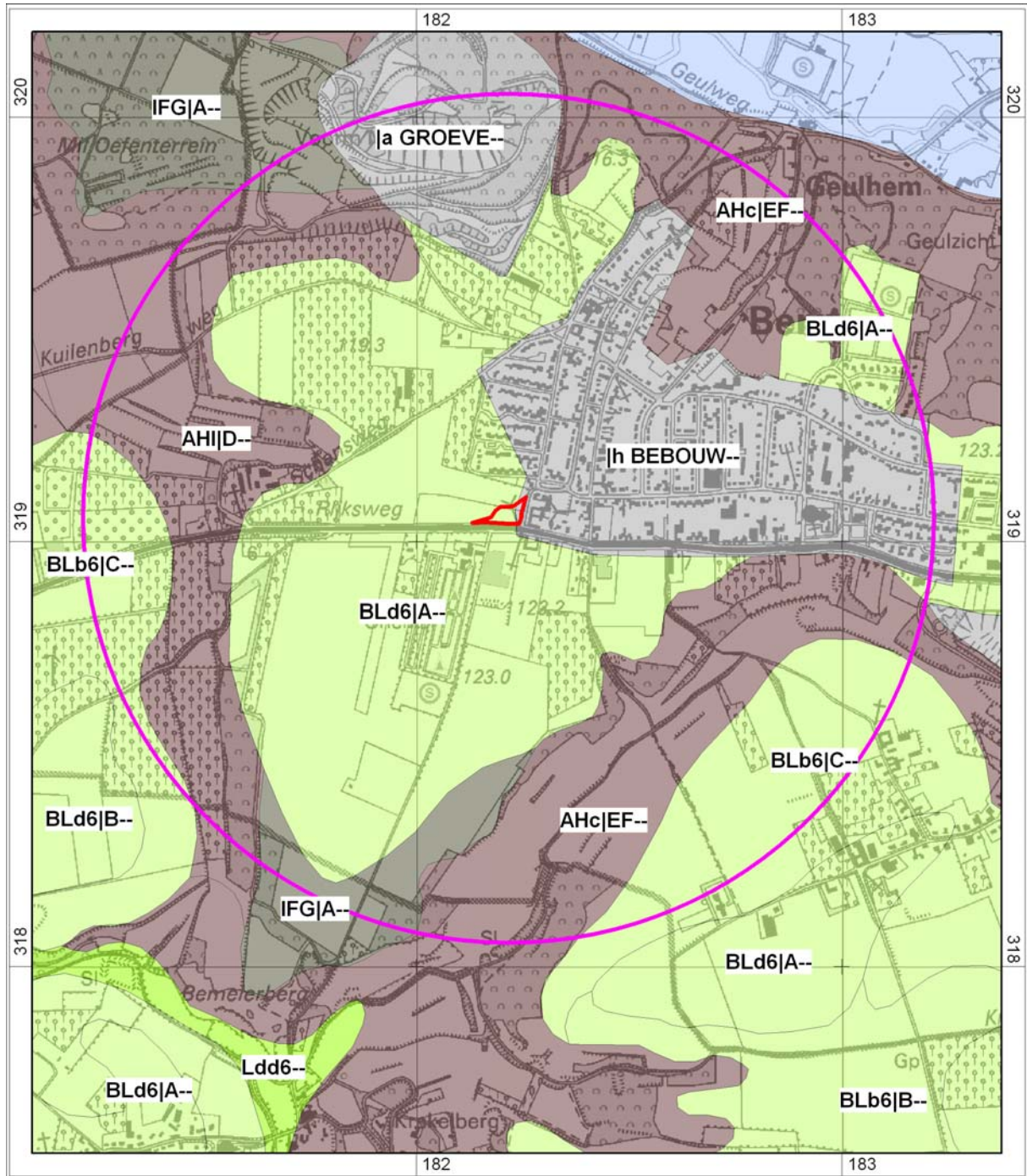
Het plangebied ligt geomorfologisch gezien centraal op een erosierestant van een vlak, met löss bedekt plateau-terras (legenda-eenheid 8E3, figuur 3). De afstand tot de meest nabije plateau-randen bedraagt circa 350 tot 400 meter. De dalbodem van de Geul ligt circa 1100 meter ten noordoosten van het plangebied met tussen de dalbodem en de plateau-rand de steile plateau-helling.

De bodems in en rond het plangebied bestaan volgens de bodemkaart van Nederland uit radebrikgronden (legenda-eenheid BLd6; figuur 5). Dit zijn nog volledig intacte bodems met een A-E-B-C profielopbouw die gekenmerkt worden door de als gevolg van lutum- en ijzeraanrijking relatief vaste roodbruine B-horizont. Het voorkomen van dit type bodems wijst er op dat er geen of nauwelijks bodemerosie heeft plaatsgevonden. De dikte van het lösspakket waarin deze bodems zijn gevormd is niet bekend.

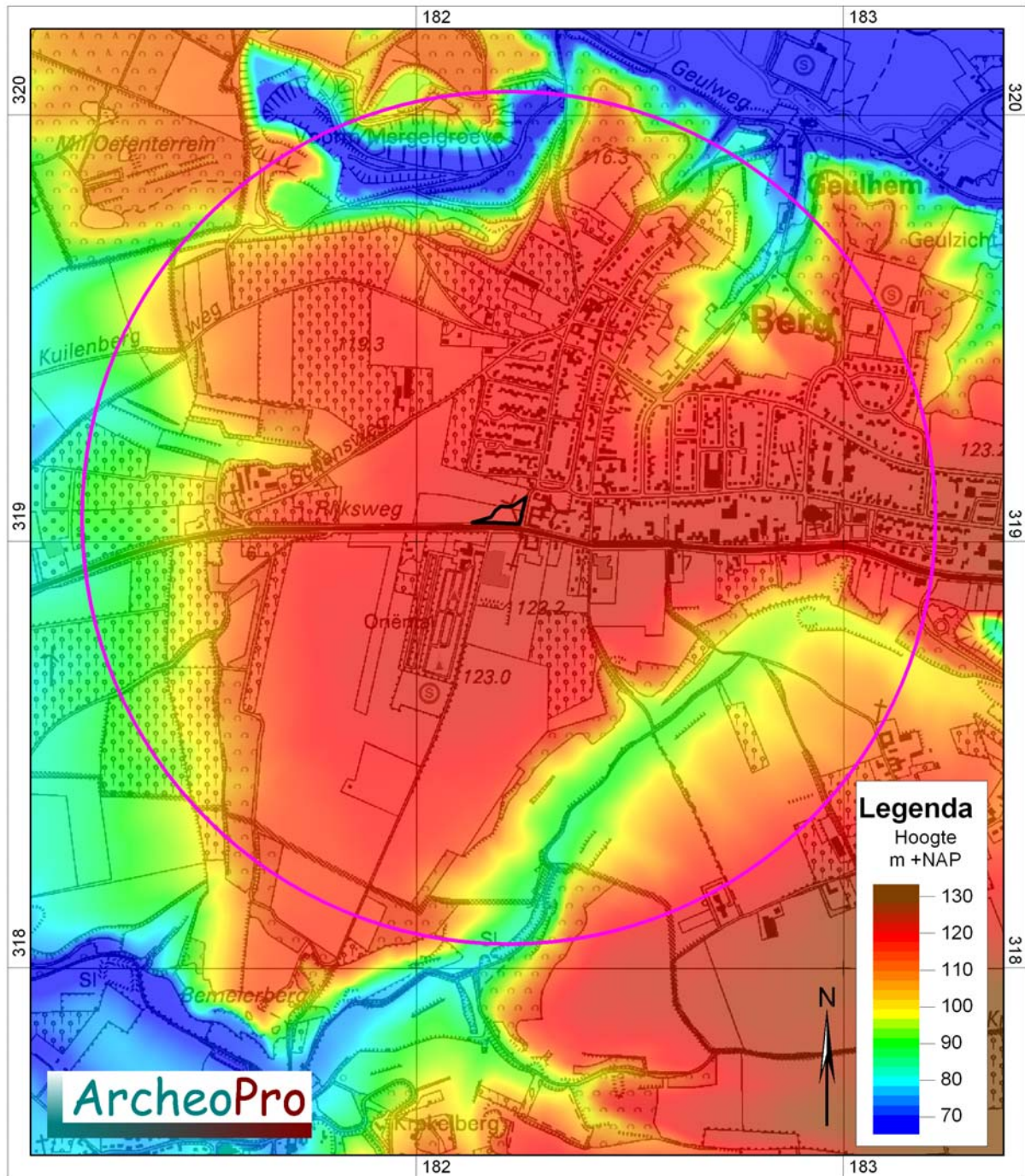
Het beeld dat de AHN verschaft (figuur 6) sluit duidelijk aan op de bestaande geomorfologische informatie. Duidelijk is te zien dat het plangebied vrijwel centraal op het plateau ligt, op een afstand van circa 400 meter van de door insnijding gelobde plateau-randen in het westen, oosten en het noorden. Deze plateau-randen met droogdalen liggen nog binnen het onderzoeksgebied met een straal van 1000 meter. Permanent watervoerende beekdalen ontbreken binnen het onderzoeksgebied (bron: topografische kaart van Nederland, 2008). In de helling van het Geuldal kunnen plaatselijk natuurlijke bronnen voorkomen. De duidelijk zichtbare laagte in het noordelijk deel van onderzoeksgebied is geen natuurlijk verschijnsel maar een groeve waar kalksteen (“mergel”) wordt gewonnen.

Figuur 4: Uitsnede uit de geomorfologische kaart met daarin rood omlijnd het plangebied met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

Figuur 5: Uitsnede uit de bodemkaart met daarin rood omlijnd het plangebied met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

Figuur 6: Uitsnede uit het Actueel Hoogtebestand Nederland met daarin rood omlijnd het plangebied met daaromheen de cirkel die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

2.3 Archeologie

Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) ligt het plangebied in een zone met een middelhoge kans op het aantreffen van archeologische waarden. Binnen het onderzoeksgebied liggen geen monumenten of waarnemingen. Direct ten oosten van het plangebied ligt de oude dorpskern van Berg (monument 16425) en ongeveer een kilometer zuidwaarts ligt een terrein van zeer hoge archeologische waarde met resten van bewoning uit vermoedelijk het neolithicum tot de ijzertijd en tevens resten van intensieve vuursteenbewerking (vele halffabricaten en debitage materiaal).

Binnen een straal van ca. 1 km liggen diverse waarnemingen, onderzoeksmeldingen en monumenten. In tegenstelling tot het plangebied liggen bijna alle waarnemingen op de randen van het plateau in de directe nabijheid van de dalen. Het plangebied ligt daarentegen centraal op het plateau met dalen (beekdal en/of droogdal). De van de waarnemingen afkomstige vondsten wijzen bijna allemaal op zeer intensieve vuursteenbewerking en bewoning in de steentijd en geven weinig aanknopingspunten voor het bepalen en aanscherpen van de verwachting voor het plangebied, maar geven wel het belang van de omgeving en de landschappelijke situering weer.

Op het plateau zijn in het verleden enkele vondsten gemeld, maar helaas ontbreekt relevante informatie (omschrijving van vondsten en complexen) zodat deze vondsten niet meegenomen konden worden in de analyse. Tevens is er een aantal vondsten uit late 19de of begin 20ste eeuw waarvan de juistheid van de gegevens twijfelachtig is. Ook deze zijn derhalve niet meegenomen in de analyse.

Tabel: Monumenten, waarnemingen en onderzoeksmeldingen uit ARCHIS II

Monumenten				
nummer	X coördinaat	Y coördinaat	periode	omschrijving complex
16425	182412	319345	(post) middeleeuwen	oude dorpskern van Berg
8813	181669	318081	Paleolithicum tot IJzertijd	resten van bewoning en resten van vuursteenbewerking (halffabrikaten)
Vondstmeldingen				
nummer	X coördinaat	Y coördinaat	periode	omschrijving complex
38602	181577	319050	IJzertijd ?	oude melding van Habets 1865: 30 grijze urnen
15446	181499	319206	?	zonder informatie
15956	181735	320027	?	zonder informatie
23937	181966	318457	?	zonder informatie
232044	181524	318309	Neolithicum tot IJzertijd	aardewerk en vuursteen artefacten en afslagen, kokerbijl
232042	181699	318137	Neolithicum tot IJzertijd	aardewerk en vuursteen artefacten en afslagen
232043	181635	318207	Neolithicum tot IJzertijd	aardewerk en vuursteen artefacten en afslagen
32950	181605	318076	?	zonder informatie
32956	181677	318048	Steentijd	vindplaats pater Wakkers: vuursteen afslagen en enkele vuurstenen werktuigen
232015	181663	317998	Neolithicum tot IJzertijd	aardewerk en vuursteen artefacten en afslagen
54488	183302	318822	Steentijd en Romeinse tijd, Middeleeuwen	vuurstenen afslagen en Romeins en middeleeuws aardewerk

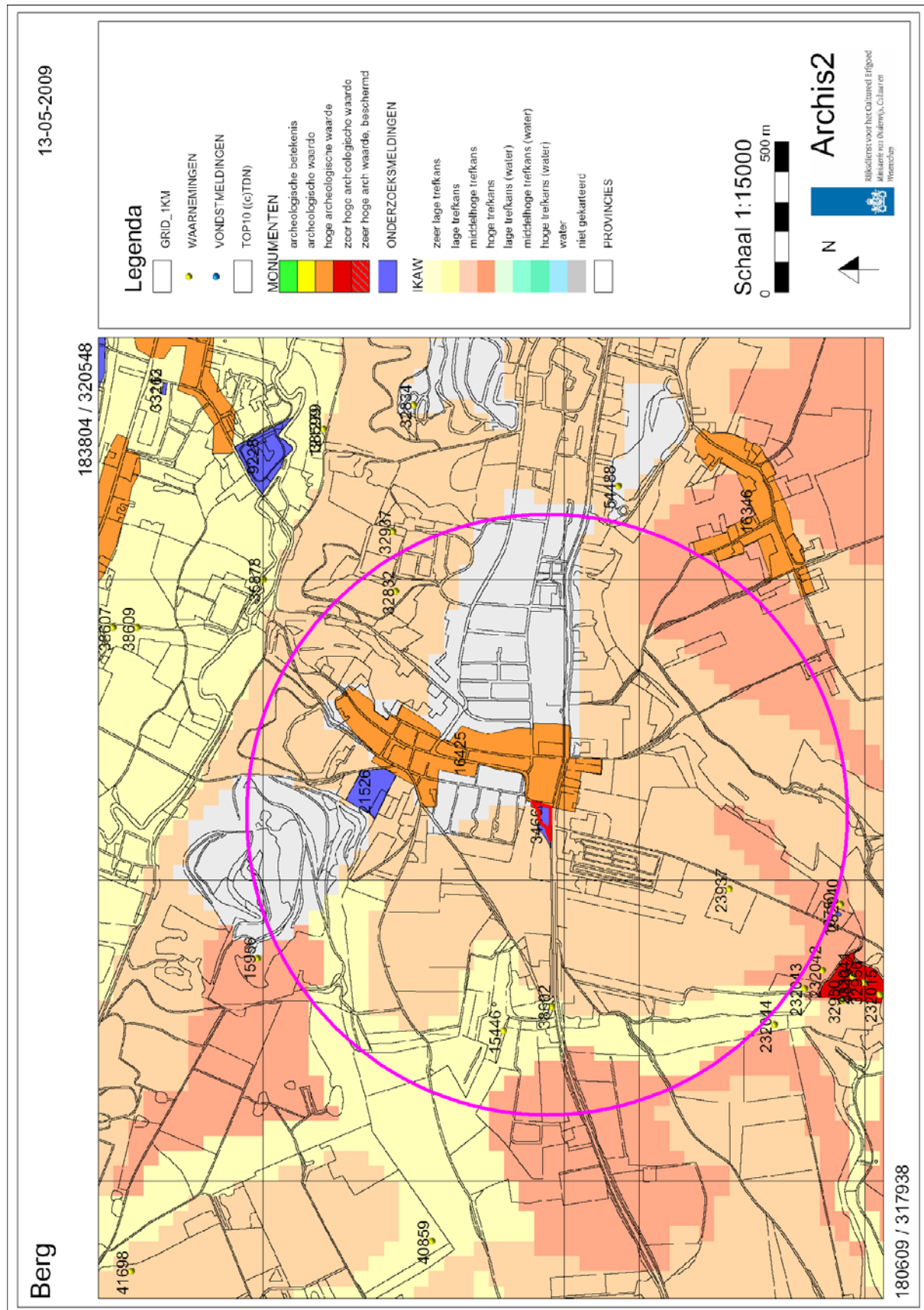
32832	182949	319559	Steentijd	vindplaats pater Wakkers: vuursteen afslagen en enkele vuurstenen werktuigen
32937	183158	319570	Steentijd	vindplaats pater Wakkers: vuursteen afslagen en enkele vuurstenen werktuigen
35878	183010	320005	Middeleeuwen ?	oude melding van Holwerda: aardewerk in gaten in rotsbodem nabij rotswand

onderzoeksmeldingen

nummer	X coördinaat	Y coördinaat	periode	omschrijving
21526	182298	319632	NVT	IVO K - zonder resultaat
9228	183408	319993	NVT	IVO K - zonder resultaat
16750	181886	318087	NVT	Archeologische begeleiding

2.4 Informatie amateurarcheologen

ArcheoPro heeft contact opgenomen met de heer Huub Pisters. De heer Pisters kent de omgeving van het plangebied en geeft aan dat met name langs de randen van het plateau vondsten die dateren vanaf de Steentijd verwacht kunnen worden. Bij hem zijn echter geen vondsten bekend die uit het plangebied zelf of uit de directe omgeving hiervan afkomstig zijn. Tevens meldt de heer Pisters dat volgens hem de huidige Rijksweg ter hoogte van de Rasberg niet is aangelegd op exact hetzelfde tracé als de vroegere kiezelweg tussen Maastricht en Valkenburg maar dat het huidige tracé ten opzichte van het 19e eeuwse tracé circa 50-100 meter naar het oosten is verschoven.

Figuur 7: Kaart met Archis-gegevens met daarop een cirkel met een straal van één kilometer rond het plangebied die de buitengrens van het onderzoeksgebied aangeeft.

2.5 Historie

Tussen 1000 en 1300 AD zijn de plateaus van Zuid-Limburg ontbost en in cultuur gebracht. Dit geldt ook voor het plateau van Berg. In deze periode hebben de plateaus hun agrarische inrichting gekregen en zijn de meeste nederzettingen gesticht vanuit de oude dorpen in de dalen. De ontginning vond vaak plaats vanuit grote ontginningsbedrijven die als hoven werden geëxploiteerd. Later ontstonden rondom deze hoven nederzettingen. Dit geldt ook voor Berg. Bij de stichting vormde de watervoorziening op de plateaus vaak een probleem. Natuurlijke waterlopen ontbraken. In eerste instantie werden hiertoe poelen aangelegd en veel later waterputten.

Berg wordt voor het eerst genoemd in 1139 AD en bezat toen al een eigen kerk. De moeder-nederzetting van Berg is waarschijnlijk Geulhem. De ontginning van het plateau van Berg is sterk beïnvloed door het Kapittel van St. Servaas in Maastricht. Alleen in het noordoosten lag een onafhankelijke ontginningsboerderij; de St. Antonishoeve. Berg is een heerlijkheid, echter zonder kasteel(boerderij). Het was in bezit van zogenaamde grondheren die er niet woonden. Er ligt ook een laathof, de Pallantshof, die echter waarschijnlijk niet op een vroegmiddeleeuwse hof teruggaat. Laathoven zijn tot in de tweede helft van de 13^e eeuw gesticht. Een laathof is een nauw omschreven, afgesplitst deel van het bezit van de Heer (in dit geval het Kapittel van St. Servaas), die dit aan een ander in leen gaf. Het leen kon bestaan uit grond, maar ook uit rechten die daarmee verband hielden, bijvoorbeeld een gedeelte van de opbrengst of een vaste hoeveelheid geld of goederen in natura. De inning hiervan werd bijgehouden in een register; het cijnsregister, ook wel cijnskaart genoemd. In Berg is nooit sprake geweest van een boerderij als centrum van de laathof en heeft deze waarschijnlijk louter uit cijnsen bestaan.

Centraal in het dorp lagen enkele grotere pachtboerderijen (hoven) zoals de Rosengaerd, de Vilterhof en de Vroenhof (figuur 8). Deze boerderijen gaan volgens schriftelijke bronnen terug tot in de 16^e eeuw maar kunnen ook ouder zijn.

Van oudsher zijn er steeds drie kernen van bewoning in Berg geweest: rondom de oude kerk en aan de Bies, rondom de Schonenpoel en tenslotte nabij de Markt; dat wil zeggen het laatste stukje van de Kleinstraat en vlak daarbij, tussen de Veestraat (nu Valkenburgerstraat) en Valkenburgerstraat (nu Rijksweg). Pas in en na de 18e eeuw zijn huizen bijgebouwd bezuiden de Rijksweg en aan de Grote Straat. De Kappittelkaart uit 1752 (figuur 9) geeft een duidelijk beeld van de ligging van de grotere boerderijen in Berg. Daartussen lagen waarschijnlijk kleinere, volledig uit hout of vakwerk opgetrokken huizen en overige opstallen.

Figuur 8: De boerderij de Vroenhof naast de oude kerk van Berg, gezien vanuit de Grote Straat.

Figuur 9: Fragment van de Kapittelkaart uit 1752 (bron: RHCL Maastricht, kaartencollectie nr. 111). De rode pijl geeft de ligging van het plangebied aan.

Ten zuiden van het plangebied, tussen Berg en Bemelen, ligt een verlaten middeleeuwse nederzetting, een zogenaamde woestijn, genaamd Hagewilre. Deze is in 1416 vermeld en de naam zou nog als veldnaam bestaan; *Wilder* of *Wilre*, *Wylre* e.d. betekent boerderij of landgoed; het is mogelijk afgeleid van *villa(re)*.

De Tranchotkaart (zie figuur 10) uit 1805 laat zien dat het plangebied in die tijd net aan de westrand van het dorp Berg lag. Het is op dat moment in gebruik als bouwland en onderdeel van het zogenaamde Bergerveld. In de directe omgeving van het plangebied stonden twee gebouwen waarvan een grote vierkantsboerderij aan de overzijde van de huidige Rijksweg N590 en een gebouw schuin aan de overzijde van de Grote Straat. Beide gebouwen bestaan momenteel nog; zie figuur 11. De huisweiden liggen ook allemaal ten oosten van de Grote Straat.

Figuur 10: Uitsnede uit de Tranchotkaart van 1805.

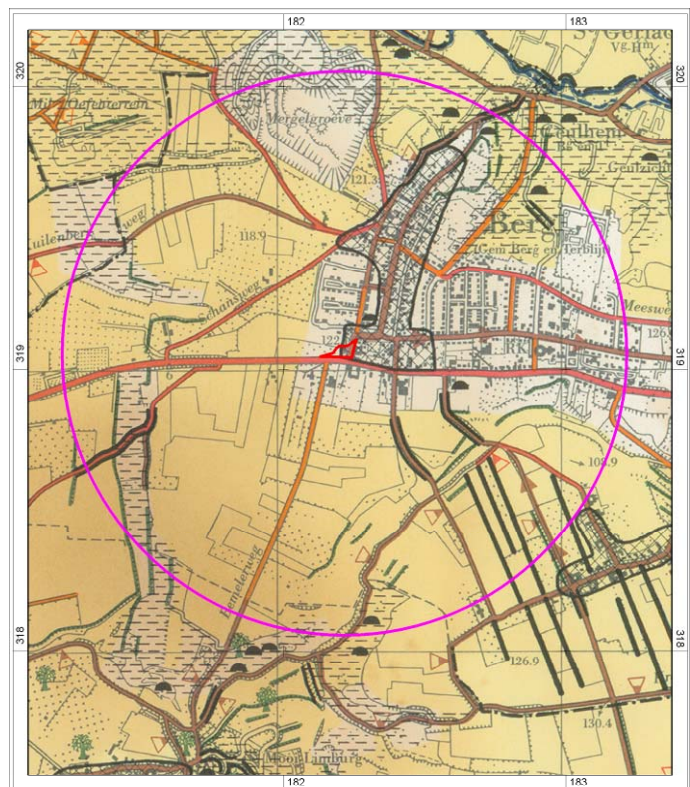

Figuur 11: luchtfoto met het plangebied (rood omlind), de Rijksweg N590 tussen Maastricht en Valkenburg (blauw), de Grote Straat (paars) en de historische gebouwen (geel: ouder dan 1805, groen: gebouwd tussen 1805 en 1832).

Volgens de kaart van Renes (figuur 12) ligt het plangebied net binnen de oude kern van het dorp Berg. De wegen ten zuiden en ten oosten van het plangebied (respectievelijke de Rijksweg N590 en de Grote Straat) dateren beide van voor 1810. Volgens Renes volgt de Grote Straat de middeleeuwse verkaveling en is deze derhalve van middeleeuwse oorsprong of kan deze zelfs van voor de middeleeuwen dateren.

De huidige provinciale weg N590 die aan de zuidzijde van het plangebied grenst, heeft volgens Claessens (1981) eveneens een hoge ouderdom. Hij vermeldt dat de eerste duidelijke verwijzing naar een verbindingsweg Maastricht-Valkenburg zijn aangetroffen in een schepenbrief van 1401, waarin wordt gesproken over een perceel land gelegen *tuschen die twee heerstraeten die leydende syn van Triericht te Valkenborch wart*.

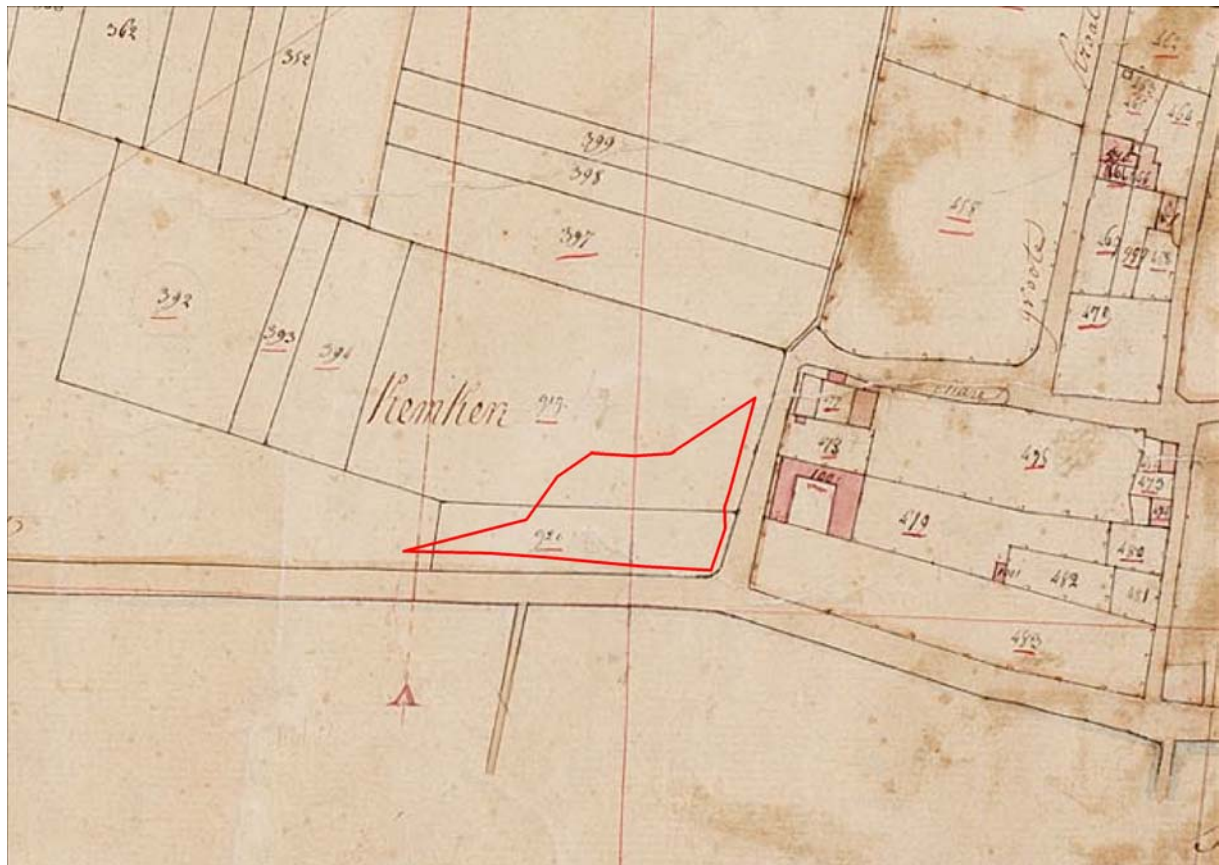
Voor het eerst treft men de naam

Figuur 12: Uitsnede uit de kaart met historisch-geografische landschapselementen (Renes, 1988).

Rijksweg aan in het notulenboek van de gemeenteraad van Berg en Terblijt in 1890. Daarvoor wordt hij aangeduid met 'Landweg 2de klasse Maastricht - Kerkrade (of Locht)' dan wel 'Maastricht - Aken'. Vóórdat de Rijksweg op het einde van de twintiger jaren geasfalteerd werd heeft men hem de *Sjteinwèch* (*Steenweg*) en de *Grwate Wèch* (*Grote Weg*) genoemd. Claessens stelt dat de huidige Rijksweg N590 de voormalige Romeinse (heir)weg tussen Maastricht en Aachen is. Panhuysen (1996) daarentegen gaat er van uit dat de betreffende weg niet van Romeinse ouderdom is. Op de Tranchotkaart uit 1805 wordt deze weg aangeduid als 'chaussee de Maestricht a Aix-la-Chapelle'. In 1837-1844 (zie de Grote Historische Provincie Atlas, 1:25.000, Limburg 1837-1844) wordt gesproken van 'de kiezelweg naar Valkenburg'. Vergelijking van het historische kaartmateriaal uit de 19e eeuw met de huidige topografische kaart toont aan dat ter hoogte van het plangebied het tracé van de huidige rijksweg en het tracé van de 19e eeuwse kiezelweg op dezelfde plaats liggen.

De kadasterkaart uit 1832 laat zien dat het plangebied op dat moment uit de percelen 919 en 920 bestond. De aanwijzende tafels geven geen nadere informatie over deze percelen. Aan de overzijde van de Grote Straat ligt een U-vormige boerderij. Deze boerderij staat niet op de Tranchotkaart en is derhalve tussen 1805 en 1832 gebouwd. Het huidige gebouw is volledig gesloten (zie figuur 11).

Figuur 13: Uitsnede uit de kadastrale kaart uit 1832

Figuur 14 toont achtereenvolgens topografische kaarten van het onderzoeksgebied uit 1845, 1924, 1960 en 2008. Op deze kaarten is te zien dat in 1845 het plangebied geen bouwland meer vormde, maar onderdeel is geworden van de groene zone met fruitboomgaarden rondom het dorp. In 1924 en in 1960 zijn ter plaatse van het plangebied nog altijd fruitbomen aanwezig. In 2008 zijn de fruitbomen verdwenen en resteerde alleen grasland. Het plangebied is dus volgens de ter beschikking staande historisch-kartografische gegevens nooit bebouwd geweest en ligt tot op heden aan de rand van de historische kern van Berg. De op de kadastrale kaart weergegeven U-vormige boerderij tegenover het plangebied, is al in 1924 omgevormd tot een gesloten vierkantshoeve.

Figuur 14: Uitsneden uit de topografische kaarten uit achtereenvolgens: 1845, 1924, +/-1960 en 2008.

2.6 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Specifieke ligging (locatie)

Het plangebied ligt op de grens van de historische kern van Berg langs de oude verbindingsweg Maastricht – Valkenburg (huidige Rijksweg N590).

Verwachte perioden (datering)

Op basis van de bekende gegevens omtrent archeologische waarden in het gebied moet worden geconcludeerd dat voor het plangebied een lage archeologische verwachting geldt voor archeologische resten uit het laat-paleolithicum, het mesolithicum en de vroege middeleeuwen. Paleolitische en mesolithische bewoningsresten zullen hoofdzakelijk langs de terrasranden voorkomen. De aanwezigheid van vroegmiddeleeuwse bewoningsresten binnen het plangebied is niet aannemelijk; deze lagen in de beekdalen. Voor resten uit het neolithicum, de bronstijd, de ijzertijd, de Romeinse tijd, de late middeleeuwen en de nieuwe tijd geldt een middelhoge verwachting. Tijdens deze perioden kan het centrale deel van het lössplateau ten behoeve van landbouw in gebruik zijn geweest. Restanten van bewoning uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd worden weliswaar meer in het centrale deel van de historische dorpskern verwacht, maar het bestaan hiervan ten westen van de Grote Straat voor 1800 kan niet op voorhand worden uitgesloten.

Complextypen

Door de centrale ligging van het plangebied op een vruchtbaar lössplateau kunnen resten van landbouwnederzettingen uit het neolithicum, de bronstijd, de ijzertijd, en de Romeinse tijd, aanwezig zijn. Dergelijke nederzettingen zouden vergezeld kunnen gaan van grafvelden. Tussen 1200 en 1800 AD kan er (woon)bebouwing tijdelijk ten westen van de Grote Straat hebben bestaan. Dergelijke bebouwing zal bestaan hebben uit vakwerkconstructies of houten constructies, gefundeerd op palen of stiepen. In het laatste geval zullen er geen paalsporen achter zijn gebleven.

De huidige Rijksweg N590 is een belangrijke historische weg die waarschijnlijk teruggaat tot de middeleeuwen en mogelijk zelfs tot de Romeinse tijd. Oudere wegcunetten kunnen nog aanwezig zijn, maar liggen naar verwachting buiten het plangebied, onder of direct naast het huidige wegdek.

Uiterlijke kenmerken

Eventuele nederzettingenresten uit het neolithicum, de bronstijd, de ijzertijd, de Romeinse tijd, de late middeleeuwen of de nieuwe tijd zullen binnen het plangebied uit vondststroeringen van vuursteen en aardewerk bestaan en/of uit opgevulde spoorvullingen onder de bouwvoor .

Mogelijke verstoringen

Door het planten en rooien van bomen en de aanleg van de aangrenzende rijksweg N590, kan bodemverstoring zijn opgetreden.

2.7 Onderzoeksstrategie

Tijdens het veldwerk moet allereerst worden vastgesteld hoe de bodem is opgebouwd, in hoeverre deze intact is en of hierin archeologische indicatoren aanwezig (kunnen) zijn. Om de bodemopbouw zo exact mogelijk te kunnen bestuderen kan het beste gebruik gemaakt worden van een guts of smalle edelmanboor (diam. 7 cm).

Indien blijkt dat de huidige grondbewerking tot in de natuurlijke bodem reikt en een goede vondstzichtbaarheid heerst, is een oppervlaktekartering het meest geschikt voor het opsporen van archeologische indicatoren. De meeste van de archeologische vondsten in de omgeving van het plangebied zijn immers gedaan als oppervlaktevondsten.

Indien een oppervlaktekartering niet mogelijk is of in onvoldoende mate effectief zal zijn, wordt nageboord met een edelmanboor met een diameter van 15 cm of tweemaal met een edelmanboor met een diameter van 10 cm. Het hiermee opgeboorde materiaal wordt zorgvuldig vesneden en verbrokkeld en/of gezeefd op een zeef met een maaswijdte van vier millimeter.

Binnen het plangebied zijn 7 boorpunten verdeeld over een zo gelijkmatig mogelijk netwerk. Hierdoor wordt binnen het 0,35 hectare grote plangebied een boordichtheid bereikt van 20 boringen per hectare. Een dergelijke boordichtheid voldoet volgens de Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek (SIKB, 2006), als brede zoekoptie om vindplaatsen uit alle perioden op te sporen.

Zelfs met de door ArcheoPro gehanteerde hoge boordichtheid is op basis van booronderzoek nooit te garanderen dat alle typen archeologische resten kunnen worden opgespoord. De kans op het aantreffen van grondsporen is bijvoorbeeld aanmerkelijk groter indien een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd. Een dergelijke aanpak zou echter in dit stadium van het onderzoek een te zwaar middel vormen.

Van alle boorpunten wordt de NAP-hoogte bepaald.

Figuur 15: Plangebied nabij boring 3, gezien in westelijke richting.

3 Veldonderzoek

3.1 Verrichte werkzaamheden

- Positie boringen: regelmatige verdeling over het plangebied, zie figuur 17.
- Gebruikt boormateriaal: edelmanboor met diameter van 10 cm.
- Totaal aantal boringen: 7
- Boorgrid: 20x25 m
- Boordichtheid: 20 boringen per hectare
- Geboorde diepte: 0,9-1,2 m -Mv
- Inmeten boorlocaties: GPS, meetlint en waterpas
- Boorbeschrijving: Archeologische Standaard Boorbeschrijving (ASB 5.1)
- Inspectie bodemontsluitingen en/of oppervlaktekartering: In verband met de begroeiing van het plangebied was geen oppervlaktekartering mogelijk

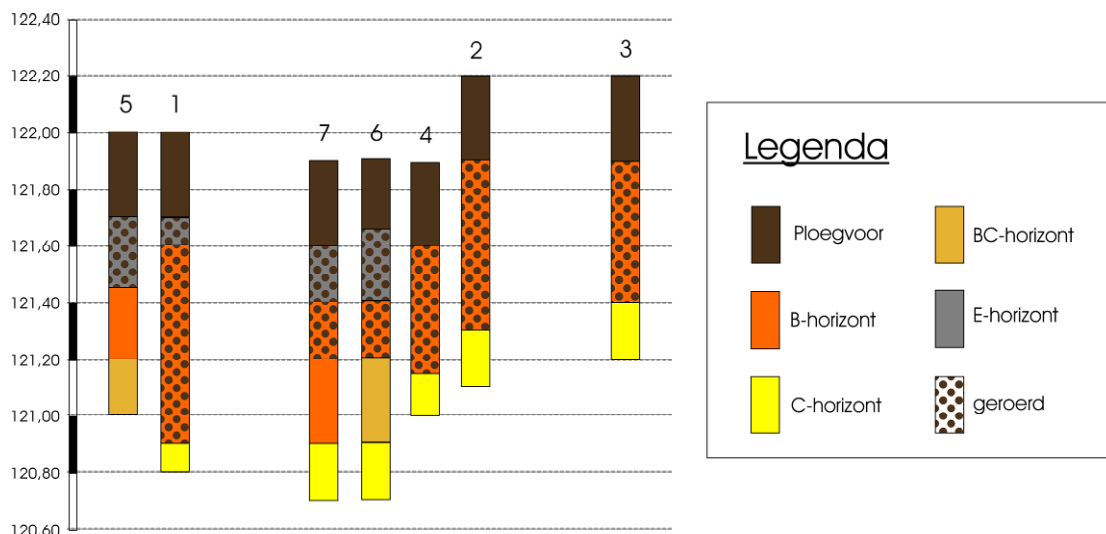
3.2 Resultaten en interpretatie booronderzoek

De ligging van de boorpunten is weergegeven op de boorpuntenkaart. De resultaten van het booronderzoek zijn opgesomd in bijlage 1.

Tijdens het veldonderzoek zijn 7 boringen verricht. De boringen zijn doorgezet tot in de C-horizont. Bovenin de boringen is een 25 tot 30 cm dikke bouwvoor aangetroffen die bestaat uit donkergrijsbruine, humeuze siltige leem met vrij veel fragmenten recente baksteen en steenkool. In de boringen 1, 5, 6 en 7 is een complete radebrikgrond waargenomen inclusief een E-horizont (relatief licht gekleurde en lutumarme uitspoelingslaag). In de boringen 2, 3 en 4 lag de roodbruine textuur-B horizont (briklaag) direct onder de bouwvoor. De dikte van deze briklaag varieert van 70 tot 35 cm. Dit betekent dat plaatselijk een deel van de bodem is geërodeerd of afgegraven.

Ook onder de bouwvoor zijn fragmenten recent puin, baksteen, steenkool en aardewerk aangetroffen (tot een maximale diepte van 0,9 meter in boring 2). Op basis van deze recente antropogene bijmengingen en de aanwezigheid van brokken donkergrijsbruine leem afkomstig uit de ploegvoor kon de verstoringsdiepte van de bodem worden bepaald. Deze varieert van 55 cm in boring 5 tot 110 cm –mv in boring 1. en bedraagt gemiddeld 77 cm. Deze bodemverstoring is vermoedelijk het gevolg van graafwerkzaamheden en/of van het diepwoelen van de bodem waarbij puinfragmenten uit de ploegvoor in de ondergrond terecht zijn gekomen.

Tijdens de boorwerkzaamheden zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Figuur 16: Boorprofielen

4 Conclusies en aanbevelingen (selectieadvies)

Volgens het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel geldt voor het plangebied een middelhoge verwachting voor wat betreft de aanwezigheid van archeologische resten daterend vanaf het neolithicum tot en met de nieuwe tijd. Voor resten uit het paleolithicum en het mesolithicum geldt een lage verwachting

Om de kans op het aantreffen van archeologische indicatoren zo groot mogelijk te maken zijn binnen het plangebied 7 boringen gezet met behulp van een megaboer. Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat binnen het plangebied een radebrikgrond met een kenmerkende Bt-horizont aanwezig is maar dat deze bodem tot diepte variërend van 1,1 tot 0,55 meter beneden maaiveld verstoord is. Deze verstoring blijkt uit de aanwezigheid van recente, grove bouwpuininsluitels en van brokken humusrijke leemgrond. De gemiddelde verstoringsdiepte bedraagt 77 cm. Tijdens de boorwerkzaamheden zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Gezien de verstoring van de bodem en het ontbreken van archeologische indicatoren geven de resultaten van het onderzoek geen aanleiding om ter plaatse van het plangebied archeologisch vervolgonderzoek te adviseren. Evenmin zijn tijdens het onderzoek archeologische resten aangetroffen waarmee tijdens de verdere planvorming of bij de uitvoering van de geplande werkzaamheden op voorhand rekening zou moeten worden gehouden. Wel wordt aanbevolen om indien mogelijk, tijdens een eventuele doorgraving van het cunet van de N590 de bodemopbouw onder het bestaande wegdek te registreren. Op basis van een dergelijke profielstudie kan mogelijk inzicht worden verkregen in de oorspronkelijke aanleg van de Rijksweg.

In verband met het volledig ontbreken van archeologische indicatoren binnen het plangebied, zijn de KNA-onderdelen *Waardstelling en Selectieadvies*, in dit rapport niet nader uitgewerkt.

In alle gevallen geldt dat indien archeologische materialen en/of sporen aangetroffen worden, deze gemeld dienen te worden bij de gemeente Valkenburg a/d Geul, conform Monumentenwet 1988, laatste wijziging van 1 september 2007, paragraaf 7, artikel 53 en verder.

Verklarende woordenlijst:

BP: Before Present (present = 1950)

GPS: Global Positioning System

IVO: Inventariserend VeldOnderzoek

NAP: Nieuw Amsterdams Peil.

RACM: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten.

SIKB: Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Archeologische tijdschaal

Periode	Datering
Midden- en Laat Paleolithicum (oude steentijd)	250.000 - 9000
Mesolithicum (midden steentijd)	9000 - 4500
Neolithicum (nieuwe steentijd)	4500 - 2100
Bronstijd	2000 - 800
IJzertijd	800 - 12 v. chr.
Romeinse tijd	12 v chr. - 500 n. chr.
Vroege middeleeuwen	500 - 1000
Volle middeleeuwen	1000 - 1250
Late middeleeuwen	1250 - 1500
Nieuwe tijd	1500 - heden

Bronnen

Grote historische Provincie Atlas van Nederland; deel 4 Zuid-Nederland 1838-1857 1:50.000. Topografische dienst Wolters Noordhoff Groningen 1990

Grote historische topografische Provincie Atlas Limburg; 1894-1926 1:25.000. Nieuwland Tilburg 2006

Grote topografische atlas van Nederland 1:50.000 Deel 4 Zuid-Nederland. Topografische dienst. Wolters Noordhoff Groningen 1997

Kadastrale minuut 1830 met aanwijzende tafels, (www.watwaswaar.nl)

Kadaster Topografische Dienst, Top25Raster, Top10Vector, GBKN kaarten, Emmen 2008

Luchtfoto, <http://maps.google.nl>

Rijksdienst voor archeologie, cultuurlandschap en monumenten, IKAW 2 (Indicatieve kaart Archeologische Waarden), Amersfoort.

Rijksdienst voor archeologie, cultuurlandschap en monumenten, AMK (Archeologische monumentenkaart), Amersfoort.

Rijksdienst voor archeologie, cultuurlandschap en monumenten, ARCHIS II (Archeologisch Informatie Systeem), <http://archis2.archis.nl/>

Rijkswaterstaat, Servicedesk Data, AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), Delft.

Stichting voor Bodemkartering, Bodemkaart van Nederland 1:50.000. Wageningen, 1968.

Stichting voor Bodemkartering: Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000, Staring Centrum, Wageningen, 1989

Stichting voor Bodemkartering, Geologische kaart van Nederland 1:50.000. Wageningen, 1968.

Tranchot en v. Muffling, Kartenaufnahme der Rheinlande 1803-1820

Twaalf provinciën 2007. Atlas van topografische kaarten. Nederland 1955-1965. Uitgeverij twaalf provinciën. Landsmeer.

Literatuur

Cate, J. A. M. ten. A. F. van Holst, H. Kleijer en J. Stolp, 1995. Handleiding bodemgeografisch onderzoek; richtlijnen en voorschriften. Deel A: Bodem. Wageningen, DLO-Staring Centrum. Technisch Document 19A.

Claessens, V. Th. J. e.a., 1981. Berg en Terblijt; van twee heerlijkheden naar een gemeente

Gaauw, P. van der, M. de Grooth, J. Hoevenberg, L. van Hoof & H. Stoepker, 2007. Evaluatie en synthese van het in Limburg tussen 1995 en 2006 uitgevoerde onderzoek (www.limburg.nl)

Kuiper, M. 2006/2007. Atlas van topografische kaarten Nederland, 1955-1965. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Louwe Kooijmans, L.P., Broeke van den, P.W., Fokkens, H. & A. van Gijn, 2005. Nederland in de Prehistorie. Amsterdam.

Panhuysen, T.A.S.M., 1996. Romeins Maastricht en zijn beelden. Assen

Renes, J., 1988. De geschiedenis van het Zuidlimburgse cultuurlandschap. Maastricht

Bijlage 1: Boorbeschrijving

Algemene kopgegevens	
Soort boring	BAR
Projectnummer	09-067-S
Projectnaam	Rotonde, Berg en Terblijt
Deelgebied	Nvt
Organisatie	ArcheoPro
CIS-code	34660
coördinaatsysteem	RD2000
Coördinaatsysteemdatum	ETRS89
Locatiebepaling	GPS en meetlint
Referentievlak	NAP
Bepaling maaiveldhoogte	AHN – Waterpas
Boormethode	Edelman
Boordiameter	10 cm
Opdrachtgever	DHV-Maastricht

Posities van de boringen (boorlocaties)			
Boornummer	XCO	YCO	MA, M's tov NAP
1	182236	319087	122.0
2	182231	319066	122.2
3	182227	319052	122.2
4	182209	319062	121.9
5	182193	319074	122.0
6	182188	319056	121.9
7	182160	319050	121.9

Boorbeschrijving volgens ASB 5.1																			
Boor Nr	LDO	Lithologie						Kleur			Overige kenmerken							AIS	
		GD	BK	BS	BZ	BG	BH	HK	TK	IK	VLK	CO	TL	VS	SST	BHN	BI		GI
1	30	L			1	1	3	BR	GR	DO						BHA	BOV	LSS	BST, SKO
	40	L			1	1	2	BR	GE	LI	DOGRBR					BHE	ROG	LSS	BST, SKO
	110	K		4				RO	BR		GR					BHB	ROG	LSS	
	120	L			1			BR		LI						BHC		LSS	
2	30	L			1	1	3	GR	BR	DO						BHA	BOV	LSS	BST, SKO
	90	L			1			BR	GR	DO	ROBR					BHB	ROG	LSS	BST, SKO, PUI
	110	L			1			BR		LI						BHC		LSS	
3	30	L			1	1	3	GR	BR	DO	LIBR					BHA	BOV	LSS	BST, SKO
	80	L			1			RO	BR		DOGRBR					BHB	ROG	LSS	ASS
	100	L			1			BR		LI						BHC		LSS	
4	30	L			1		3	GR	BR		BR					BHA	BOV	LSS	BST, SKO, AWF
	75	K		4				RO	BR	LI	DOGRBR					BHB	ROG	LSS	SKO
	90	L			1			BR		LI						BHC		LSS	
5	30	L			1		3	GR	BR	DO						BHA	BOV	LSS	BST, SKO
	55	L			1			BR		LI	DOGRBR					BHE	ROG	LSS	SKO
	80	K		4				RO	BR							BHB		LSS	
	100	L			1			RO	BR	LI						BHBC		LSS	
6	25	L			1		3	GR	BR	DO						BHA	BOV	LSS	BST, SKO
	50	L			1			BR			DOGRBR					BHE	ROG	LSS	SKO
	70	L			1			RO	BR	LI	DOGRBR					BHB	ROG	LSS	
	100	L			1			RO	BR	LI						BHBC		LSS	
	120	L			1			BR		LI						BHC		LSS	
7	30	L			1		3	GR	BR	DO	LIBR					BHA	BOV	LSS	BST, SKO
	50	L			1			BR		LI	GRBR					BHE	ROG	LSS	BST, SKO
	70	K		4				RO	BR		GRBR					BHB	ROG	LSS	
	100	K		4				RO	BR							BHB		LSS	
	120	L			1			BR		LI						BHC		LSS	

Betekenis van de afkortingen:

LDO – Onderzijde boortraject

Lithologie:

GD – Onverharde sedimenten: G = grind, K = klei, L = leem, V = veen en Z = zand

Bijmengsels: BK = bijmengsel klei, BS = bijmengsel silt, BZ = bijmengsel zand, BG = bijmengsel grind,

BH = bijmengsel humus. Betekenis toegevoegde cijfers: 1 = zwak, 2 = matig, 3 = sterk en 4 = uiterst.

Kleur:

HK = hoofdkleur, BL = blauw, BR = bruin, GE = geel, GN = groen, GR = grijs, OL = olijf, OR = oranje,

PA = paars, RO = rood, RZ = roze, WI = wit, ZW = zwart.

TK = Tweede kleur (kleurafkortingen als boven).

IK = Intensiteit kleur: LI = licht en DO = donker

VLK = Vlekken (V): 2^e en 3^e letter is kleurafkorting als boven, 1 = weinig, 2 = matig, 3 = veel

Overige kenmerken:

CO = Consistentie (C): ZSL=zeer slap, SLA=slap, MSL=matig slap, MST=matig stevig, STV=stevig

PLH = plantenresten (PL0 = geen, PL1 = spoor, PL2 = weinig, PL3 = veel)

VS = veensoorten

LG = laaggrens; BSE = basis scherp, BGE = basis geleidelijk, BDI = basis diffuus

TL = trends in de laag; FUA = naar boven toe fijner, TOH = aan de top humeus

SST = Sedimentaire structuren; STKL = kleilagen, STLL = leemlagen, FLA = fijn gelaagd

BHN = Bodemhorizont; BHA = A-horizont, BHAan = esdek, BHB = B-horizont, BHC = C-horizont

BI = Bodemkundige interpretaties; BOV = bouwvoor, ROG = rommelig, VRG = vergraven

GI = Geologische interpretaties; LSS = löss, COL = colluvium, ALL = alluvium, DEZ = dekszand

AIS = Archeologische indicatoren; BST = baksteen, SKO = steenkool, HKF = houtskool fijn verdeeld,

HKB = houtskoolbrokken, AWF = aardewerkfragmenten, VKL = verbrande klei, SVU =

vuursteenfragmenten, MXX = metaal, LST = leisteen, KST = kalksteen ("mergel"), ASS = assen, PUI = bouwpuin